

Gregur Kapucin (18. stoletje) - izvor, družbeni prostor in kulturna vloga v obmejnem prostoru Kranjske in Hrvaške

Tina Šikonja Hudelja

urednica župnijske spletne strani župnij Vinica in Sinji Vrh

Vinica, 2026

V zadnjih desetletjih se v humanističnih znanostih krepi zavest o nujnosti ponovnega vrednotenja zgodovinskih osebnosti, ki so pomembno zaznamovale kulturni, jezikovni in verski razvoj srednjeevropskega prostora, a so v sodobni kolektivni zavesti pogosto potisnjene na rob. Mednje sodi kapucin Gregur Kapucin (Jurij Maljevec), redovnik, pridigar in pisec iz 18. stoletja, čigar delovanje se umešča v kompleksni obmejni prostor današnje Bele krajine in severozahodne Hrvaške.

Pričujoči članek temelji predvsem na znanstvenem zborniku Gregur Kapucin i njegovo djelo (Jembrih, Šimić, Ušković Croata 2024), nastalem ob mednarodnem simpoziju v Zagrebu. V tem članku gre za sintezno predstavitev izbranih ugotovitev navedenih virov, nastalo na pobudo lokalnega okolja in osebnega raziskovalnega interesa avtorice.

Namen razprave je pokazati, da Gregur Kapucin ni zgolj regionalna literarna figura, temveč ključni kulturni posrednik med kajkavskim in slovenskim prostorom ter zgodnji primer versko-politične publicistike v habsburškem javnem prostoru.

Gregur Kapucin, rojen kot Gregor (Jurij) Maljevac 2. marca 1734 na Perudini pri Vinici v družini Janeza in Ane Maljevac (rojena Medoš), je svojo življenjsko pot sklenil 29. januarja 1812 v Varaždinu. Njegova biografija se že na ravni osnovnih podatkov umešča v obmejni kulturni prostor, zaznamovan z večjezičnostjo in izobraževalnimi migracijami belokranjskega prebivalstva v hrvaška šolska središča 18. stoletja.

Predmet obravnave pričujoče razprave so uvodni in temeljni analitični deli znanstvene monografije, nastale po mednarodnem simpoziju v Zagrebu leta 2022, organiziranem ob 210-letnici Gregurjeve smrti. Prispevki v zborniku si zastavljajo večplastni cilj: rekonstruirati njegovo življenjsko pot, razjasniti vprašanja njegovega izvora in jezikovne rabe, osvetliti njegov družbeni položaj ter ponovno umestiti njegovo delo v širši kulturno zgodovinski kontekst slovenskega in hrvaškega prostora.

Slika 1: Naslovnica zbornika *Gregur Kapucin i njegovo djelo* (Zagreb, 2024). Foto: Tina Šikonja Hudelja, december 2025.

Slika 2: Stenska fotografija stare domačije družine Maljevec na območju Perudine pri Vinici. Fotografija: Tina Šikonja Hudelja, 2025.

Slika 3: Srečanje z lokalno sorodnico Gregurja Kapucina z gospo Biserko Jaketič na Perudini v adventnem času leta 2025. Fotografija: Tina Šikonja Hudelja.

Nastanek monografije in raziskovalni okvir

Zbornik je rezultat sodelovanja slovenskih in hrvaških raziskovalcev, zlasti zgodovinarjev, literarnih zgodovinarjev in jezikoslovcev. V uvodnih nagovorih uredniki in predstavniki kapucinskega reda poudarjajo pomen čezmejnega znanstvenega dialoga ter vlogo Gregurja Kapucina kot figure, ki je s svojim delovanjem presegala politične in kulturne meje zgodnjega novoveškega prostora.

Po sodobni recenzijski predstavitvi obsega zbornik *Gregur Kapucin i njegovo djelo* več kot 600 strani in je razdeljen v dva vsebinsko jasno strukturirana dela. Prvi del zajema petnajst znanstvenih razprav, predstavljenih na simpoziju, ki prinašajo nova biografska spoznanja in razširjajo dosedanje podobo Gregurjevega literarnega in pastoralnega delovanja. Drugi del v obliki dodatka ponuja faksimilna besedila dveh rokopisnih inštitutov dela *Nebeski pastir* pogubljenemu ovcu išče (1704, 1849), reprodukcije naslovnice njegovih tiskanih knjig ter ponatis temeljnih literarnozgodovinskih razprav, med drugim klasične študije Vladoja Dukata iz leta 1915 (Zvonar 2011).

Monografija združuje prispevke, ki temeljijo na sistematičnem arhivskem delu, filološki analizi besedil in zgodovinsko-geografski rekonstrukciji prostora. Poseben poudarek je namenjen uporabi primarnih virov – matičnih knjig, zemljiških katastrov, samostanskih arhivov in popisov prebivalstva – ter kritični presoji njihove zanesljivosti.

Družinski izvor in lokalno okolje

Osrednje poglavje monografije je posvečeno natančni rekonstrukciji Gregurjevega družinskega porekla. Raziskave kažejo, da je Jurij Maljevec odraščal na območju Vinice in Perudine v Beli krajini, v izrazito ruralnem okolju majhnih naselij, kjer so prebivalci preživljanje povezovali z obdelovanjem zemlje, vinogradništvom in drobnimi kmečkimi gospodarstvi.

Analiza arhivskih dokumentov razkriva več generacij družine Maljevec/Maljevac ter omogoča vpogled v njihove migracije znotraj istega območja, lastniške razmere in demografske značilnosti. Posebej izpostavljena je visoka stopnja otroške smrtnosti, značilna za zgodnji novi vek ter spreminjanje hišnih števil in zemljiških parcel skozi desetletja. Takšna mikro historična perspektiva omogoča razumevanje Gregurjevega zgodnjega socialnega okolja in materialnih pogojev, iz katerih je izšel.

Vizualno gradivo v monografiji – reprodukcije rokopisnih zapisov in fotografije sodobnih potomcev – dodatno krepi povezavo med arhivskim svetom in današnjim lokalnim spominom.

Slika 4: Potomci družine Maljevec na Perudini skupaj z župnikom Antonom Gnidovcem (župnija Vinica). Vir: povzeto po Jembrih, Šimić, Ušković Croata (ur.), Gregur Kapucin i njegovo djelo, Zagreb

2024, str. 27.

Vstop v red in redovniška pot

Na podlagi cerkvenih virov in samostanskih zapisov avtorji sledijo Jurijevi poti iz domačega kraja v šolska središča in nato v kapucinski red, kjer je prevzel ime Gregur Kapucin. Njegovo izobraževanje je potekalo v več urbanih središčih, med drugim v Varaždinu in Zagrebu, kar potrjuje močno vpetost Bele krajine v širše izobraževalne mreže habsburškega prostora.

Gregurjeva izobraževalna pot je potekala pretežno na Hrvaškem, kar je bilo za številne belokranjske študente v 18. stoletju logistično in institucionalno ugodnejše kakor šolanje v notranjeavstrijskih središčih. Gimnazijsko izobrazbo je pridobil pri jezuitih v Zagrebu, leta 1754 je vstopil v kapucinski red, leta 1760 pa bil posvečen v duhovnika. Dolgotrajno bivanje v kajkavskem govornem okolju je pomembno vplivalo na njegovo jezikovno prakso, saj se v njegovem opusu opazi postopno odmikanje od slovenščine in prevlada hrvaškega kajkavskega knjižnega izraza (Grabrijan 2025).

Recenzijski pregled dodatno navaja, da je v kapucinski red vstopil 1. novembra 1754 v Novem mestu ter bil v duhovnika posvečen 23. julija 1760 v Varaždinu. Po posvečenju je deloval kot gvardijan in pridigar najprej v Zagrebu, po ukinitvi tamkajšnjega samostana leta 1786 pa v Varaždinu, kar kaže na njegovo institucionalno vpetost v vodstvene strukture reda (Zvonar 2011).

Raziskovalci opozarjajo tudi na nadpovprečno število kapucinov, ki so izšli iz vinške župnije ter skušajo pojasniti ta pojav z družbenimi, verskimi in izobraževalnimi dejavniki, četudi dokončnih odgovorov ni mogoče ponuditi. Pomemben metodološki vidik teh razprav je zavest o omejitvah virov in previdnost pri interpretaciji statističnih podatkov.

Šolanje, jezik in vprašanje identitete

Posebno analitično pozornost zbornik namenja vprašanju jezikovne rabe in identitet v 17. in 18. stoletju. Avtorji opozarjajo, da pojmovanje narodnosti v tem obdobju ni ustrezalo sodobnim konceptom nacionalne pripadnosti. Ljudje so se opredeljevali predvsem po deželi, pokrajini in govorici, ne pa po nacionalnih kategorijah v današnjem pomenu.

Podatki o študentih iz Bele krajine kažejo, da je znaten delež mladih hodil na šolanje v Zagreb in Novo mesto, kar je vplivalo na njihovo kulturno orientacijo. Gregur Kapucin je v svojih besedilih uporabljal kajkavsko narečje, razširjeno v obmejnem prostoru, saj je omogočalo učinkovito komunikacijo z verniki. Zemljevidi in zgodovinsko-geografske analize v knjigi dodatno osvetljujejo preplet Kranjske, Hrvaške in širših političnih struktur habsburške monarhije.

Knjižni opus in njegova recepcija

Recenzija poudarja tudi izrazito žanrsko raznovrstnost njegovega pisanja ter pogost pojav psevdonimnega in anonimnega objavljanja. Gregur je ustvarjal v baročno zaznamovanem kajkavskem knjižnem jeziku in v zgodnjem obdobju posegal predvsem po priložnostnih besedilih – slavnih pesmih ob imenovanjih cerkvenih in posvetnih dostojanstvenikov, vojaških nagovorih ter pogrebnih govorih –, pozneje pa vse bolj po izrazito nabožnih in meditativnih literarnih oblikah. Posebno mesto ima epska kronika *Nestrančno vezdašnjega tabora izpisavanje* (1789–1791), v kateri je na podlagi dunajskega časopisnega poročanja obdelal dogodke Dubiške vojne (Zvonar 2011).

Gregur Kapucin je v poznem 18. stoletju ustvaril obsežen in žanrsko raznolik knjižni opus, ki obsega nabožna, priložnostna, politično obarvana in meditativna besedila v kajkavskem knjižnem jeziku. Njegova dela izkazujejo zavestno prilagajanje pastoralnim ciljem in komunikacijskim potrebam obmejnega prostora med Kranjsko in Hrvaško, kjer so se stikala različna jezikovna in kulturna območja (Zvonar 2011; Grabrijan 2025).

Med pomembnejša tiskana dela sodijo: *Trojverztna Marie Theresie rimzke czeszaricze y apostolzke kralyicze krepost vu vremenu mertvechkoga obslusavanya* (1781), *Dar za novo leto* (1784), *Nagovarjanye szoldatov na vojuvanye proti Turchinu* (1787), *Duhovni kalendar iz pobosne knisicze* (1793), *Nebeszki pasztri pogublyenu ovczu ische* (1795, Ptuj), *Sivlenye kapuczina iz roda Leslya grofa* (1799) ter *Horvaczka od Kristuševoga narodyenya* (1800). V njegovem ustvarjanju je opazno tematsko premikanje od zgodnejših priložnostnih in političnih nagovorov k izraziteje nabožnim besedilom v poznejšem obdobju (Grabrijan 2025).

Posebno mesto v njegovem opusu zavzema epska kronika *Nestrančno vezdašnjega tabora izpisavanje* (1789–1791), ki jo Zvonar (2011) razlaga kot zgodnjo obliko historiografske kronike v verzih. Avtor se v besedilu sklicuje na dunajsko časopisje, poudarja lastno nepristranskost in s tem zavestno prevzema vlogo kronista aktualnih političnih dogodkov, kar njegovo delo umešča v širše komunikacijske tokove habsburškega javnega prostora.

Z vidika literarne zgodovine izstopa tudi delo *Nebeski pastir pogubljenju ovcu išče* (1795), v katerem Gregur Kapucin kot prvi v kajkavski književnosti literarno razvije svetopisemsko

prisposodbo o izgubljeni ovci. Dukat je že leta 1915 to delo in pesnitev *Horvaczka od Kristuševoga narođenja vitija* označil kot estetsko najizrazitejše dosežke njegovega ustvarjanja (Zvonar 2011).

Slika 5–7: Naslovnica in izbrane strani dela *Nebeski pasztri pogublyenu ovczu ische* (1795). Vir podatkov o delu in bibliografskih okoliščinah: Grabrijan 2025.

Sodobna recepcija Gregurjevega opusa potrjuje, da njegova dela v času nastanka niso bila marginalna: razširjena so bila v meščanskih in plemiških hišah na Hrvaškem, njegov vpliv pa je segal prek samostanskih mrež v širši verski in kulturni prostor poznega 18. stoletja (Grabrijan 2025).

Sintezni pogled in dokumentacijski aparat

Zaključni deli monografije povzemajo ključne ugotovitve: Gregur Kapucin je izšel iz kmečkega okolja Bele krajine, oblikoval se je v čezmejnih izobraževalnih mrežah ter deloval v kulturno in jezikovno raznolikem prostoru, kjer so se stikala slovenska in kajkavska govorna območja. Njegovo delovanje potrjuje visoko stopnjo mobilnosti zgodnjenovoveških intelektualcev in redovnikov ter pomen samostanskih mrež za kroženje idej.

Sodobni viri pričajo o izjemni razširjenosti Gregurjevih pesniških in nabožnih del v hrvaškem

prostoru poznega 18. stoletja, saj naj bi bila njegova poezija prisotna v številnih izobraženih meščanskih in plemiških hišah. Takšna recepcija kaže, da Gregur Kapucin v svojem času ni bil marginalna figura, temveč pomemben akter verskega in kulturnega življenja.

Zvonar posebej izpostavlja uredniško delo Alojza Jembriha, ki je z znanstvenokritičnimi izdajami in faksimilnimi ponatisi bistveno prispeval k ponovni vključitvi Gregurja Kapucina v kanon kajkavske književnosti. V okviru teh projektov je bila trilogija Nestransko vezdašnjega tabora izpisavanje ponovno izdana kot celota in umeščena v širši kontekst kapucinske kulturne produkcije, s čimer se je avtorjev opus iz arhivske marginalije premaknil v središče sodobnih literarnozgodovinskih razprav (Zvonar 2011).

Recenzijski avtor izrecno opozarja na dolgo tradicijo raziskovanja Gregurjevega dela, ki sega od Vladoja Dukata in Augusta Šenoe prek Stjepana Bosanca, Velimirja Deželića, Nikole Andrića in Branka Drechslerja do sodobnih obravnav prof. dr. sc. Alojza Jembriha, kar potrjuje trajno prisotnost Gregurja Kapucina v literarnozgodovinskih razpravah, četudi je v širši javnosti manj znan (Zvonar 2011).

Obsežni sezname arhivskih fondov, znanstvene literature, digitalnih virov in lokalnih informatorjev, vključeni v monografijo, dokazujejo metodološko strogost raziskave. Avtorji s tem jasno pokažejo, da njihovi sklepi temeljijo na preverljivih dokumentih in ne na spekulativnih konstrukcijah, s čimer Gregurja Kapucina utrjujejo kot zgodovinsko dobro izpričano osebnost.

Sklep

Zbornik o Gregurju Kapucinu predstavlja pomemben prispevek k razumevanju kulturne zgodovine obmejnega prostora med Kranjsko in Hrvaško v 18. stoletju. S kombinacijo mikrohistorične analize družine, filološke obravnave besedil in širše družbenozgodovinske perspektive uspe prikazati, kako so kraj, izobraževalne poti, jezik in politične strukture oblikovali življenje in delo tega kapucinskega pridigarja.

Z vidika zgodovine medijev je posebej pomenljivo, da Gregur Kapucin v svojih verzificiranih kronikah deluje kot posrednik aktualnih političnih informacij med dunajskim dvorom in lokalnim kajkavskim bralstvom. Njegova raba periodičnega tiska kot vira, poudarjanje nepristranskosti ter didaktična usmeritev kažejo, da ni deloval zgolj kot duhovni avtor, temveč tudi kot posrednik politične vednosti v zgodnjem javnem prostoru habsburške monarhije, kar dodatno utrjuje njegovo mesto v kulturni zgodovini Srednje Evrope (Zvonar 2011).

Razpršeni zapisi njegovega imena v arhivskih dokumentih – Gregur, Grgur, Gregorjus, Juraj

ter priimkovne oblike Maljevac, Malevac in Kapucin – dodatno potrjujejo večjezično administrativno okolje v katerem je deloval. Kljub obsežnemu in vplivnemu opusu pa Gregur Kapucin v sodobni cerkveni in kulturnozgodovinski recepciji ostaja razmeroma malo izpostavljen, kar še dodatno potrjuje potrebo po nadaljnjih raziskavah njegovega dela (Grabrijan 2025).

Zbornik so izdali Hrvaška kapucinska provinca in Slovenska kapucinska provinca, uredniško pa so ga zasnovali Alojz Jembrih, fra Juro Šimić in Petar Ušković Croata, kar dodatno potrjuje institucionalno težo in mednarodno razsežnost projekta (Zvonar 2011).

Monografija ne le obuja spomin na pozabljeno zgodovinsko osebnost, temveč odpira nova raziskovalna vprašanja o vlogi redovnikov v kulturnem posredništvu med različnimi jezikovnimi prostori ter o prepletu lokalnih in nadregionalnih procesov v zgodnjem novem veku.

Literatura in viri

- Jembrih, Alojz; Šimić, Juro; Ušković Croata, Petar (ur.). 2024. Gregur Kapucin i njegovo djelo. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 210. obljetnice smrti (1734–1812). Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija; Slovenska kapucinska provincija
- Zvonar, Ivan. 2011. »Pretisak Nestranečnoga vezdašnjega tabora ispisavanja Gregura Kapucina (Juraja Maljevca).« Kaj, letn. 44, št. 6, str. 63–77. Dostopno prek portala HRČAK.
- Grabrijan, Boris. 2025. »Ljudje ob Kolpi: Gregor Maljevac.« Svet24.si, 3. marec 2025. Dostopno na: <https://www.svet24.si/novice/ljudje-ob-kolpi-gregor-maljevac>